

ПОБЕДА КОМУНИСТА НА ОПШТИНСКИМ ИЗБОРИМА У БЕОГРАДУ 1920 ГОДИНЕ

Дуго времена после завршетка Првог светског рата и стварања нове државе, владајући буржоаски кругови у Југославији нису се усуђивали да народу пруже могућност да се путем слободних избора изјасни о ситуацији насталој уједињењем земље и о путевима развика нове државе. У читавој земљи владале су у то време ванредно тешке политичке, економске и социјалне прилике. Дубоки трагови рата осећали су се свуда: у привреди, у снабдевању становништва, у области социјалне и друге заштите, и тако даље. Привредни живот био је скоро сасвим замро и привреда се, услед политичког хаоса и несрећности у земљи, и других фактора, веома споро обнављала. У земљи је било веома много незапослених радника. Наднице запослених биле су ванредно ниске, а услови рада тешки и неиздрживи. Ради тога је читаву земљу, у периоду 1918—1920 године, захватио незадржив талас радничких штрајкова, који су из темеља потресали позиције владајуће буржоазије. Поред ових економских и социјалних разлога, стварању тешких политичких услова у земљи допринео је и нерешено национално питање. Владајући буржоаски режим у бившој Југославији, на челу са династијом Карађорђевића, уствари је игнорисао постојање овога питања у новој држави, и није признавао постојање више нација и право појединих нација у земљи на слободно национално опредељење.

У таквим приликама режим се стварно није осећао да је сигуран и због тога се, све до 1920 године, није усуђивао да распише ма какве изборе у земљи. Тек 1920 године почело је са одржа-

вањем општинских избора, који су буржоазији требало да послуже као проба и оцена политичких снага у земљи пред расписивање избора за уставотворну скупштину. Избори су имали да се одрже крајем 1920 године.

Општинске изборе режим је спроводио веома бојажљиво, и то не истовремено у читавој земљи, већ један за другим по покрајинама. Иако је закон кројио према својим потребама и неограничено располагао државним и полицијским апаратом, режим није имао храбрости да општинске изборе спроведе једновремено у читавој држави. Најпре су спроведени избори у Словенији и Хрватској, па у Славонији и Војводини, а затим месеца августа у Србији и Македонији 1920 године. У осталим деловима земље то је учињено тек касније.

До тада су на челу општинских управа стајали људи које је режим постављао и у које је он имао неограничено поверење. У свим деловима земље општински избори припремани су и спровођени у знаку насиља, пре свега према радничкој класи, у знаку обмане јавности и фалсификовања народне воље. Осећајући снагу радничке класе, режим је чинио све да би спречио да она дође до изражаја. Због тога избори не само да нису вршени једновремено у читавој земљи, већ нису спровођени ни по јединственом изборном закону. Избори су спровођени на бази владиних уредаба, које су доношене различито за разне делове земље, па чак и за поједине градове, јер је влада изборну процедуру и систем одређивала према политичкој ситуацији и условима у по-

јединим крајевима, подешавајући је увек својим политичким рачуницама. У Хрватској, Словенији, Војводини и у свим сеоским општинама гласање је вршено јавно, док је на подручју Србије режим морао спровести систем избора путем тајног гласања. У неким деловима земље гласање је вршено по листама, чији су носиоци били поједине политичке странке и групације, а у другим деловима гласање је вршено за појединачне кандидате. Чланове бирачких одбора у већем делу земље именовале су искључиво старе општинске управе или полицијски органи, чиме је режим себи омогућавао да и на сам дан избора, преко бирачких одбора, врши притисак на бираче и да чак фалсификује изборе. Жене и сва лица на војној служби нису имали право гласа. И многим хиљадама осталих радних људи било је ускраћено право гласа, на тај начин што је у многим градовима и деловима земље бирачко право било условљено најмање једногодишњим домицилом бирача у општини у којој се затекао на дан избора, што је нарочито погађало раднике, који су, у тражењу запослења, морали често да мењају место боравка.

Бирачке спискове састављали су органи старих општинских управа, који су том приликом били брижљиви једино у томе да се из бирачких спискова изоставе имена лица на чије гласове грађанске политичке партије нису могле рачунати.

Приликом ових избора режим је обилато користио и остала средства и уобичајене методе свога рада, као што су: претње, уцене и застрашивања, корумпирање колебљивих гласача, крађа гласова, фалсификовање резултата избора, и тако даље. Читав полицијски и остали државни апарат био је стављен у покрет са циљем да се народу онемогући да на изборима изрази своју слободну вољу. Методи најбруталнијег насиља примењивани су нарочито према кандидатима и бирачима Комунистичке партије. Но, и поред свега тога, Комунистичка партија је на овим општинским изборима постигла веома велики успех, јер су се бирачи, упркос насиља и разних изборних смицалица, у вели-

ком броју општина, нарочито у градовима, изјаснили за листу и кандидате Комунистичке партије, која је основана у нашој земљи годину дана раније на Конгресу Уједињења, одржаном месеца априла 1919 године.

Победа комуниста у многим општинама показала је право расположење народа, а њихова победа на општинским изборима у Београду, као престоници државе, наишла је на најшири одјек и одушевљење код радних људи и осталог становништва у свим крајевима Југославије.

Прилике у Београду у време одржавања општинских избора 1920 године

Избори за општинску управу у Београду одржани су на дан 22 августа 1920 године. Као и читава земља, и Београд је у то време живео у ванредно тешким условима. Град је од 70.000 становника, колико је имао уочи Првог светског рата, порастао на преко 150.000 становника до 1920 године. Остаци великих ратних пустошења осећали су се још у свим деловима града. Велика незапосленост, веома ниске наднице, скупоћа, шпекулација и потпуно хаотично стање у снабдевању града, фантастично високе кирије и оскудица у становима, глађу и болестима у рату изнурено становништво тежак положај инвалида, других жртава рата и осталих социјално незбринутих лица, — све је то говорило о небризи владе, ондашње општинске управе и буржоаских странака за ефикасно решавање горућих проблема свакодневног живота грађана.

У вртлогу бурних поратних догађаја на челу општинске управе у Београду налазили су се најпре претставници радикалне странке и то до октобра 1919 године, када су општинску управу преузели у своје руке претставници демократске странке, ранији самосталци. У газдовању општином претставници и једне и друге странке унели су хаос, дезорганизацију и безвлашће. Они ни за две године после рата нису успели да успоставе све општинске функције и

комуналне службе, које су за време рата биле расформиране или уништене, а које је било неопходно успоставити и развити у интересу грађана, за решавање њихових горућих животних питања. Уместо да се свом озбиљношћу и одговорношћу окрену ка решавању многобројних проблема града и вапијућих потреба грађана, претставници владајућих буржоаских странака борили су се за превласт у општини, за претварање општине у страначку експозитуру за такве општинске позиције које им је омогућавало брзо и лако богаћење. Начин на који су они схватали и решавали поједине проблеме у граду убедљиво је сведочио да они нису били способни, ни морално-политички квалификовани да стоје на челу општинске управе у главном граду земље. Они се нису показали ниуколико дораслим да озбиљније и одговорније решавају најтеже недаће које су харале градом и које су масе грађана доводиле у безизлазну и очајну ситуацију.

Најтежи градски проблем у то време претстављало је потпуно хаотично стање у организацији исхране грађана. У граду није постојало организовано и контролисано снабдевање. Рат и његове последице оставили су дубоке трагове на свим привредним делатностима, чијој се обнови по завршетку рата поклањала сасвим недовољна брига. Таква привреда ни издалека није била у стању да даје довољно производа и да подмирује потребе једног града, који је за непуне две године нарастао за око 80.000 становника и у кога су се свакодневно и даље стицале масе нових грађана из унутрашњости земље, очекујући да ће ту наћи запослења и хлеба. То је проузроковало оштру оскудицу у снабдевању града, због чега су сваког дана многе хиљаде грађана остајале без хлеба и других најосновнијих животних намирница. Пијаце и продавнице су већ у раним јутарњим часовима остајале скоро празне.

Овако хаотично стање у снабдевању града одговарало је само многобројним трговцима, препродавцима и шпекулантима, којих се веома брзо намножило у граду и који су ову тешку ситуацију

безобзирно користили да се брзо обогате. Животне намирнице пролазиле су, пре него што дођу до потрошача, кроз руке читавог низа посредника, од којих је сваки имао незајажљиве прохтеве за зарадом, за брзим и лаким богаћењем. Зато су цене ових производа расле несхватљивом брзином. Цена хлеба порасла је од 0,30 динара по килограму 1914 године на 1,50 динара 1919 године и на 3 динара 1920 године. И цене осталих намирница и других производа расле су фантастично брзо, како се то види из следећег прегледа:

Намирнице	1914 год.	1919 год.	1920 год.	1920: 1914
брашно кгр.	0,50	2	3	600%
месо говеђе „	1	5	5	800%
месо овчије „	0,80	5	9	1.120%
маст „	2	7	14	500%
кромпир „	0,10	0,70	2	1.900%
пиринач „	0,80	6	14	1.700%
со „	0,25	2	3	833%
шећер „	1	10	24	2.300%
млеко литар	0,30	1	2	600%
веш 1 пар	7	60	100	1.400%
одело „	100	500	1000	900%

У просеку повећање цена у 1920 години према ценама уочи рата 1914 године износило је 1.200%. За исто то време наднице квалификованих радника порасле су у просеку свега за око 500% (1914 године надница једног квалификованог радника, на пример типографа, бравара или столара, била је 8 динара дневно, а 1920 године 50 динара дневно. Наднице полуквалификованих и неквалификованих радника биле су далеко ниже).¹ Велика несразмера између пораста цена и пораста плата довела је до великог осиромашења масе радника и других социјално угрожених грађана.

Неиздржљиво стање у снабдевању града било је предмет свакодневне оштре критике у радничкој штампи, која је указивала на многобројне појаве беспримерне пљачке београдског становништва од стране незајажљивих трговаца и осталих посредника у промету животним намирницама. Пред таквим стањем нису могли затворити очи

ни поједини листови који су претстављали одређене грађанске групације. Чак је и београдски дневник *Самоуправа*, орган радикалске странке у то време, морао признати хаос у снабдевању града и потпуну неспособност општинске управе да нађе излаза из таквог стања.²

Због оваквог неиздржљивог стања, скупоће, сталног осиромашења и изгладњавања, београдски пролетаријат водио је у току 1919 и 1920 године низ штрајкова. На многобројним протестним митинзима и зборовима захтевано је да се поведе отворена и енергична борба против скупоће и противу оних који су је безобзирно повећавали. Месна партиска организација поставила је влади и општинској управи сасвим одређене захтеве: 1) да се, у интересу становништва, ограничи слободна трговина брашном, хлебом и месом; 2) да се без одлагања нормирају цене основним животним намирницама; 3) да општина узме потпуно у своје руке набавку, прераду и продају хлеба и меса и да се уведе рационирано снабдевање градског становништва брашном и хлебом; 4) да се предузму мере за бржу обнову и проширење привредних активности и запослење незапослених радника, као и да се убрзано приступи повећању производње најважнијих животних потреба; 5) да се оснују комисије за снабдевање, у којима би учествовали и претставници Радничке коморе, са задатком да организују контролу у свим пословима снабдевања и исхране становништва.

Застрашена таласом радничких штрајкова и протеста због скупоће и под притиском јавног мњења, општинска управа је била принуђена да усвоји неке од ових захтева. Она је донела Одлуку о узимању у општинске руке набавке, прераде и продаје хлеба и меса.³ Међутим, до спровођења ове одлуке није никада дошло. Тадашња општинска управа, одлажући из дана у дан извршење те одлуке, претпоставила је интересе београдских трговаца и богаташа животним интересима грађана Београда. Шта више, општина је из градског апровизиционог фонда, до чијег је формирања једино дошло, прода-

вала брашно трговцима и пекарама, уместо да га дели становништву по приступачним ценама. Тако, од свих ових настојања да се мауколико сузбије скупоћа и побољша исхрана становништва, није остало скоро ништа. Режим је остајао глув према тим оправданим захтевима радничке класе и њених претставника.

Тадашња општинска управа не само да није предузимала никакве озбиљније мере за сузбијање скупоће, већ ју је својом буџетском и финансиском политиком још и повећавала. Општински терети преваљивани су на раднике и остали сиромашни свет. Све што је најнеопходније за живот било је оптерећено несразмерно високим општинским таксама и трошарином. Приходи општинског буџета од непосредних пореза (општинске таксе, трошарина и др. дажбине), који, иначе, терете непосредне потрошаче, били су 20 пута већи него приходи од непосредних пореза (општински прирез), кога су плаћали трговци, банкарци, индустријалци, кућевласници, рентијери и слично. Тако су на пример у 1920 години приходи од трошарине и општинских такса на најглавније животне намирнице износили 7,200.000 динара, приходи од кланичне таксе 1,500.000 динара и тако даље, док су истовремено таксе на грађевине и имање износиле годишње само 400.000 динара, а таксе на повећање вредности имања свега 1,000.000 динара, и поред тога што је прометна вредност имања у 1920 години порасла за 8—10 пута према њиховој вредности 1914 године. Годишњи општински прирез кога су плаћали новчани заводи и осигуравајућа друштва износио је свега 400.000 динара, и тако даље.⁴

Из прихода од посредних пореза, који су у 1920 години знатно повећани, општина је, поред редовних буџетских расхода, вршила и исплату ранијих потраживања, заосталих ратних плата, неисплаћених рачуна и разних летећих дуговања. Ове исплате вршене су прилично неконтролисано, па је било и многих злоупотреба: исплата фиктивних потраживања, исплата незаслужених „ратних“ плата, додатака, и

друго. Злоупотребе и расипање општинских средстава izazvali su opravdani revolt i osudu kod siromашног градског становништва, a štampa je, skoro свакодневно, обелодањивала низ таквих случајева, који су зграњавали јавност.⁵

И са станбеном ситуацијом у Београду није у то време било ништа боље стање. Станбена криза морала се у граду озбиљно осећати с обзиром да је око 20% станова било уништено за време рата, а и због наглог пораста броја становника, који у првим годинама после рата није био праћен одговарајућом изградњом нових станова. Станбена криза је најтеже погађала масе осиромашених радника и ситних чиновника, који су тешко долазили до станова, плаћајући, за тадашње услове, фантастично високе кирије. Власници станова, уз пуну толеранцију државних органа и општинске управе, искоришћавали су очајан положај кираџија и стално су повећавали кирије. Кирије у Београду, према предратним, у просеку су повећане за 200—500%, а само у току 1920 године за 100—200%.⁶ Највећи пораст достигале су кирије у најамним зградама на периферији града, то јест у зградама у којима су становали најсиромашнији слојеви грађана.

У овако управо очајној станбеној ситуацији у којој се налазио београдски пролетаријат, месна партиска и синдикалне организације водили су у току 1919 и 1920 године доста енергичну борбу, захтевајући предузимање таквих мера које ће тешку станбену ситуацију колико-толико ублажити. Поред осталог, одржано је неколико масовних протестних зборована, на којима је најодлучније осуђена дотадашња политика владе и општинске управе према сиромашном становништву. Под притиском пролетаријата, влада је била принуђена да у пролеће 1919 године донесе Закон о становима. Међутим, власници су убрзо изиграли одредбе овог закона, разуме се, уз благонаклоно држање владиних и општинских органа, тако да је закон остао само мртво слово на папиру. Због тога је месна партиска организација поставила захтеве да влада донесе нове прописе о становима, који би категори-

чно забранили даље повишавање кирије и онемогућили кућевласницима отказивање закупа станова. Због њихових претераних захтева за веће кирије постављен је и захтев да се извршење ових прописа стави под контролу оних који су највише заинтересовани да се ти прописи примењују. Захтевано је да се без одлагања изврши слободан избор кираџиских одбора, којима би требало дати потпуна овлашћења: 1) да изналазе и врше реквизицију станова и свих других просторија које су употребљиве за становање; 2) да одређују висину кирије за све станове, с тим да њихове одлуке буду за све обавезне и дефинитивне; 3) да се преко њих врши издавање станова у закуп; 4) да врше процену свих празних плацева у граду и одређују висину порезе за ове плацеве, како би се њихови власници натерали да на тим плацевима подижу нове станове.

Сви ови захтеви енергично су постављани нарочито у првој половини месеца априла 1920 године, када је одржано двадесет великих протестних зборована у граду. Партиска организација Београда позвала је кираџије да се одупру неумереним захтевима кућевласника и да 1 маја не напуштају станове по отказима које су добили од стране власника станова. Ови протести десетина хиљада грађана, који су били угрожени од кућевласника, претили су да се претворе у нереди ширег обима. Пред таквом претњом влада је месеца јуна 1920 године донела нове прописе о становима, у којима су усвојени само неки од захтева које су поставили комунисти, као што је била привремена обустава принудних исељења. Међутим, истим овим прописима у Београду је установљен Одбор за станове у чијем је саставу седео претежан број чланова које су постављали владини органи и општинска управа. Овај Одбор је имао широка овлашћења за решавање питања досељавања и исељавања у Београду. Он је имао право да испитује потребу становања појединих грађана и да одлучује о њиховом исељавању из Београда. Разуме се, таква овлашћења претстављала су подвалу радничкој класи,

што се убрзо показало и као тачно. У периоду масовних штрајкова који су у то доба вођени у Београду, полиција је обилато користила ове одредбе, па је на основу њих и на основу одлука Одбора за станове вршила исељавање из Београда разних „немирних“ и „несигурних елемената“. Овим мерама се режим служио и у време пред општинске изборе, настојећи да на тај начин што више ослаби изгледе комуниста за успех на изборима.

Предизборне припреме

Таква је била ситуација у Београду у време када су одржавани општински избори од 22 августа. Комунистичка партија на изборе је иступила са својом самосталном кандидатском листом, на челу са тадашњим секретаром Партије Филипом Филиповићем. Постављање кандидатске листе, изборни програм, комунални програм и програм предизборне активности београдске партиске организације био је заснован на „Руководним начелима у општинским изборима“, коју је у јануару месецу 1920 године донео Извршни одбор централног Партиског већа Социјалистичке радничке партије Југославије (комуниста) са важношћу за читаву државу и обавезношћу за све организације и чланове СРПЈ (комуниста).⁷

Поред комунистичке кандидатске листе, своје посебне листе за општинске изборе у Београду истакли су и радикали, демократи и републиканци. Пре истицања посебних кандидатских листа, претставници радикалне и демократске странке дуго су преговарали о потреби састава једне заједничке грађанске листе. Ови преговори вођени су због тога што су обе ове водеће буржоаске странке оцењивале да се расположење београдских бирача све више окреће ка комунистима. Међутим, споразум радикала и демократа није остварен. Они су били постигли споразум око броја одборника, као и по свим другим питањима, али су се разишли на питању избора претседника општинске управе, јер је и једна и друга странка захтевала

Сл. 1 — Филип Филиповић, први секретар Комунистичке партије Југославије, претседник Комунистичке општинске управе 1920 године у Београду.

претседнички положај у општини за себе. Тако су ове две странке изашле на изборе са посебним листама, с тим што су демократи остварили коалицију са остацима либералне странке и још неким политичким групацијама мањег утицаја.

Београдске партиске организације, које су постојале у свим деловима града, биле су неуморне у обављању свих послова у вези са изборима. Оне су у изборима имале да издрже тешку борбу не само са буржоаским странкама које

Сл. 2 — Факсимил прве стране *Радничкиг новина*. Руководна начела за општинске изборе 1920 године које је издао Извршни одбор Централног партиског већа Социјалистичке радничке партије Југославије (комуниста).

Сл. 3 — Зграда Народног одбора града Београда око деведесетих година прошлог века, пре реставрације.

су учествовале у изборима, већ и са читавим државним и тадашњим општинским апаратом, јер је читав тај апарат био стављен у покрет да би комунистима онемогућио успех на изборима. Зато је месна партиска управа морала бити веома будна у свим изборним радњама и посветити велику пажњу како агитационо-политичком раду, тако и организационој страни, па и техничким питањима избора.

На зборовима и конференцијама и преко *Радничких новина* дато је низ објашњења и упутстава бирачима и одборничким кандидатима о кандидатским листама, бирачким списковима, техници гласања, као и друга тумачења прописа о изборима општинских одборника. Управа месне партиске комунистичке организације издала је проглас београдском радништву о оснивању изборног фонда за потребе изборне агитације и одредила изборне поверенике, преко којих су прикупљани добровољни прилози за овај фонд. Имена прилагача објављивана су у *Радничким новинама*.

Чланови Партије и остали радни људи Београда одазвали су се овом позиву и својим скромним прилозима, одвајајући их од својих малих зарада, створили су својој Партији материјалне услове за изборну кампању.

Уз пуну помоћ централног партиског вођства, београдска партиска организација спровела је обимне агитационо-политичке припреме. Одржано је низ конференција по свим насељима, квартовима и синдикалним организацијама, а и неколико већих зборова. Деветнаестог августа одржан је, у присуству неколико хиљада радника, завршни збор пред Народним Домом. На овом збору су говорили: Филип Филиповић, Алекса Ребрић, радник — претседник месне организације Комунистичке партије Југославије у Београду, Михаило Тодоровић, секретар Радничке коморе, новинари Коста Новаковић и Живко Јовановић, и, у име жена и мајки, Драга Стефановић. Основицу политичког рада у предизборној кампањи представљали су „Руководна начела у општинским

изборима“. У говорима, прогласима и чланцима истицан је велики значај и објашњаван карактер ових општинских избора. У прогласу Партије од 20 августа 1920 године о значају избора речено је следеће:

„Општински избори пред којима стојимо, обављају се у једној нарочитој и изузетној ситуацији. Они се обављају услед опште пустоши која је настала током и после шестогодишњег империјалистичког рата. Они се обављају у време зјапеће кризе буржоаског поретка који стоји пред банкротством. Они се обављају у моменту кад су целу Европу свом тежином притисли револуционарни облаци и када два света, капиталистички који тоне и комунистички који наилази, воде отсудни бој на живот и смрт.

У таквој ситуацији, ови општински избори добијају и нарочити значај још и по томе, што су то први избори у које наш народ улази после седам година страдања, робовања једном кроз корумпираном режиму и сваковрсног пљачкања коме је био подложен. И поред свега тога што је владајућа класа намерно објавила прво њих зато што су за њену владавину непосредно мање опасни и зато што од исхода избора стрепи као од пакла, ови избори не могу имати само локални карактер. И не могу баш зато што су први после толико година и што као први падају баш у доба великих криза и споља и унутра.

Зато изборна борба која се води крај свију конкретних питања локалног карактера повлачи собом и питања која тај локални значај далеко премашују“.

У предизборној агитацији комунистички кандидати износили су београдском становништву и податке о лошем газдовању и корупцији у општини, о упропашћивању општинске имовине, о небризи владе и општине за тешку ситуацију радних маса у Београду, о фаворизовању ратних и поратних богаташа и необузданој пљачки коју они

Сл. 4 — Зграда Народног одбора града Београда, данас.

врше над радним људима у граду, итд. Велики одзив и учешће радних људи на свим предизборним политичким манифестацијама Комунистичке партије, сведочили су о њиховом расположењу и оријентацији.

Али ни буржоаске странке и партије нису седеле скрштених руку у периоду пре избора. Њима је итекако било стало да задрже општинску управу у главном граду земље у својим рукама. У томе су нарочито предњачиле две највеће странке, радикали и демократи. Средства и методи којима су се они служили пред изборе, а и на сам дан избора, у чему су имали најпунију подршку владиних и општинских органа, говорили су о томе да су они спремни на све само да не дозволе комунистима да општинску управу у Београду узму у своје руке. У томе су обе ове странке биле

БУЏЕТ БЕОГРАДА ЗА 1920 ГОДИНУ

— КАКО БУРЖОАЗИЈА ФИНАНСИРА У ОПШТИНИ —

II.

Буџет прихода Београдске Општине показује сву строжовиту неправду коју капиталистичка општина чини сиромашном становништву. Моћни извор општинских прихода јесу трошарина и такса на основне потребе сироти грађана. Само трошарина износи 3.600.000 динара, а разне таксе које поскупљују живот износе 3.600.000 динара. Од своје дужности да сирото становништво снабдева најглавнијим животним намирницама и заштити га од разбојничке пљачке трговаца који су изгубили образ и стид, и које држава није ничим ограничила, Београдска Општина је направила један од главних прихода у суми од 1.050.000 динара.

Место да животне намирнице продзје по цени коштања са режиским трошковима, општина зарађује на њима. Зашто? Зато да не би повећала прирез, тјест непосредни порез на богаташе и капиталисте који износи свега 400.000 динара; да се не би попела такса на грађевине и имања чија је вредност порасла 8—10 пута од претходне. Такса на повећање вредности имања износи свега 1.000.000 а ако се вредност имања попела после рата на хиљаде милиона.

Данашња општина штити новчаче заводе и осигуравајућа друштва којих је пун Београд и стотинама таквих завода порезала је свега са 400.000 динара таксе, отприлике на 1000 динара годишње на свакога, — док сваки од тих завода агрће десетине и стотине хиљада динара дневног профита.

Ето, то је основа буџетске политике буржоазije у општини: да све општинске терете пребаци са богатих на сиротињу, на потрошаче. У читавом низу година, београдска општина је водила такву финансиску политику.

Потребе грађанства и потребе Београда као престонице расле су из дана у дан, и општинска управа била је стављана пред задатак да их подмири. Канализација, саобраћај, електрично

осветлење, калдрма, подизање паркова, подизање станова, подизање купатила, помоћи сиротињи која се умножавала, стварање општинских установа за сузбијање скупоће живота... све те потребе излазиле су пред општину тражећи да се одмах подмири. Општина, увек у рукама буржоазije, предузимала је само неке од тих радова, и то делимично, правила зајмове а отплату тих зајмова пребацивала опет само и искључиво на сироте потрошаче. Трошарила се пела, таксе које су повећавале скупоћу живота скакале су и данас је кланична такса достигла 1.500.000 динара.

Али, пошто и сиротињска леђа имају граница до којих се могу натоварити да не пукну, то су општински дугови расли. Њихову отплату, господарећа буржоазija у општини није хтела да осигура на рачун газда и капиталиста, чија су имања и предузећа из дана у дан повећавала своју вредност. Она је у заштити богаташа ишла дотле да је, место да повећа прирез и оптерети богаташка имања те избегне дефиците у буџету, — стално попуњавала дефиците, за редовне издатке општинске, новим зајмовима. Данас општина има да исплати ранија потраживања, неиздате плате, неисплаћене рачуне и летећа договања, опет новим вајмом који ће изнети око 15 и по милиона. И тај вајам имаће да плати сирото становништво Београда у трошарини и акцијима.

Општина Београдска ординарно вара грађане уносћи као приход десет милиона ратне оштете. Кад и ко ће дати десет милиона? Место што рачуна са том ратном оштетом у ваздуху, општина, да је у рукама радног народа, има да удари на ратне богаташе којима је рат донео богатства и којима је свака порушена цигла донела бар по једну банку.

Хоће ли радни и сиромашни народ Београда допустити да општина остане и даље у рукама буржоазije и да продужи водити овакву финансиску политику, или ће радни народ и сиротиња узети општину у своје руке и

Сл. 5 — Факсимил чланка о несавесном газдовању у Београду. Радничке новине бр. 189 од 10 августа 1920 године.

једнодушне, иако су у међусобним политичким рачуницама биле завађене. Ниједна од ових странака није имала одређен комунални програм, нити је иједна од њих, док је била на челу општине, учинила ма шта озбиљније за напредак општине. То, међутим, није ништа сметало њиховим кандидатима да у говорима, изборним прогласима и у штампи лицемерно иступају пред бирачима, обећавајући сређивање стања у београдској општини и разне мере за тобожње побољшање животних услова грађана. Разуме се, да широке радне масе нису веровале овим обећањима. Због тога су стављена у дејство и друга средства: вршено је фалсификовање бирачких спискова,⁸ прибегло се хапшењима и прогону многих радника из Београда, извршен је жесток притисак над бирачима запосленим у јавним службама и предузећима, претило се отпуштањем са посла, итд. И поред свих ових и сличних безакоња и бруталног начина на који су она почињена, радничка класа није се дала поколебати. Њено револуционарно расположење и верност Партији расли су из дана у дан.

Догађаји на дан избора 22 августа и резултати избора

Избори у недељу 22 августа спроведени су у Београду на 24 биралишта. Полиција је за сво време избора била у приправности, распоређена на разним крајевима града. Претставници радикалне и демократске странке и њихови сензали хватали су на дан избора поједине бираче, подмићивали их и куповали њихове гласове. Према зависним државним и општинским чиновницима и радницима употребљене су и на сам дан избора све могуће претње и уцене, само да они не би своје гласове дали комунистима. Чиновници Министарства финансија на пр. ишли су на гласање организовано, под командом, слично као и службеници многих других државних и општинских установа.

Али, београдски пролетаријат је тога дана достојно одговорио на све додашње провокације, претње и насиља

буржоазије. Он је свесно и једнодушно дао своје гласове својој, радничкој Партији. Коначни резултати показали су да су избори донели велику победу Комунистичкој партији. Резултати избора били су следећи: од укупно око 30 хиљада бирача, колико је Београд тада имао, у бирачке спискове било је уписано 13.500 бирача. Од тога броја на изборе је изашло и гласало укупно 10.435 бирача. Комунистичка листа добила је 3.628 гласови; листа радикалске странке 3.371, листа демократске странке 2.831 и листа републиканаца 605 гласова. На основу ових резултата Комунистичка партија је добила општинску управу и 30 одборника, радикали су добили 8 одборника, демократи 6 и републиканци једног одборника.

Највећи број гласова комунисти су добили на биралиштима на периферији града и у радничким четвртима, а мање на биралиштима у најужем градском центру и на биралиштима где су били уписани службеници градских комуналних служби, као што се то види из следећег прегледа резултата избора у Београду по биралиштима:

Биралиште	Гласало			
	За комунисте	За радикале	За демократе	За републиканце
1. Основ. школа у Душановој улици	212	290	134	17
2. Управа водовода	90	214	114	26
3. Основна школа код Саборне цркве	134	276	185	49
4. Девојачка школа у улици Краљице Наталије	120	147	101	21
5. Основна школа у Босанској улици	207	147	85	34
6. Хотел „Бристол“	56	80	89	24
7. Општинска благајна	104	136	104	29
8. Раднички станови	245	177	148	26
9. II београдска гимназија	114	150	155	27
10. Дечје забавиште	140	134	106	15
11. Основна школа у Таковској улици	203	97	110	22
12. Источни Врачар	101	187	145	18
13. Западни Врачар	87	129	106	31

Биралиште	Гласало			
	За комунисте	За радикале	За демократе	За републиканце
14. Бајлонова пивница	180	89	126	19
15. Кафана „Шуменковић“	121	127	136	28
16. Кафана „Златни Праг“	212	116	140	17
17. Хотел „Славија“	116	155	153	30
18. Основна школа у Макензијевој улици	139	144	131	28
19. Кафана „Чубура“	150	119	95	22
20. Игњатова пивница	210	63	94	10
21. Основна школа код Резервоара	155	109	135	17
22. Кафана „Једрене“	188	84	103	18
23. Кафана „Јагодина“	69	44	47	2
24. Кафана „Шгајбрух“	275	157	89	8

Листа комунистичке општинске управе у Београду, која је победила на изборима 22 августа, била је у следећем саставу:

Претседник Филип Филиповић, — секретар Комунистичке партије Југославије;

Потпретседник Михаило Тодоровић, — секретар Радничке коморе;

Кметови — правници: Живко Јовановић, новинар; Здравко Тодоровић, адвокатски приправник; Реља Ђорђевић, инспектор Министарства за социјалну политику; Милош Терзић, секретар Министарства за социјалну политику;

Кметови: Владимир Мирић, браварски радник; Алекса Ребрић, радник; Михаило Перовић, зидар; Петар Цветковић, бравар; Јован Давидовац, стаклорезац и четкар, Јанко Николић, трговачки помоћник; Милан Продановић, обућар; Стеван Марковић;

Одборници:

1) Павле Павловић, секретар Централног радничког синдикалног већа;

2) Сима Марковић, професор;

3) Лазар П. Стефановић, столарски радник;

4) Коста Новаковић, новинар;

5) Радисав Јанаћковић;

6) Др. Драгутин Владисављевић, лекар;

7) Иван Чоловић, типограф;
8) Миодраг Манојловић, радник у ложионици;

9) Драгомир Андоновић, професор Универзитета;

10) Франц Ајзенхамер, месар;

11) Јаков Бачковић, контролор трамваја;

12) Јанко Петаковић, минер;

13) Милан Гројић, пеглер;

14) Драгутин Буквић, опанчарски радник;

15) Милош Требињац, суплент II београдске гимназије;

16) Димитрије Алимпијевић, ликерџија;

17) Чеда Живановић, трговачки помоћник;

18) Милош Савић, шофер;

19) Живко Илић, келнер;

20) Стојан Н. Максимовић, типограф;

21) Илија Стојановић, бивши кмет;

22) Чеда Мирковић, контролор поште;

23) Влајко Мартиновић, кројач;

24) Моша С. Пијаде, новинар;

25) Драгомир В. Милосављевић, качар;

26) Милорад Барајевић, обућарски радник;

27) Божидар Јовановић, качар;

28) Стеван Перкић, молер;

29) Коста Костић, тесар-цимерман;

30) Петар Перишић, месарски радник;

На општинским изборима 22 августа листа Комунистичке партије однела је победу и на Чукарици,⁹ а у Србији, не рачунајући Војводину, комунисти су победили још и у следећим општинама: Ниш, Крагујевац, Ваљево, Шабац, Лесковац, Пирот, Ужице, Ђаковица, Уб и Лешница, — дакле, у највећем броју тадашњих општина градског карактера.

Београдски пролетаријат и масе осталих грађана са огромним одушевљењем су примили резултате избора. Већ после 5 часова по подне почеле су се скупљати масе радних људи испред Народног социјалистичког дома на Славији. Око 7 часова маса радника од око 10.000 саслушала је пре Домом коначне резултате избора, које је саопштио Филип Филиповић. Одмах потом спонтано је се формирала поворка одушевљених

манифестаната, која је кренула ондашњим улицама Београдском, Александровом, Ратарском, Видинском и Душановом у правцу Калемегдана. Поворка се успут непрекидно повећавала и у Душановој улици бројала је преко тридесет хиљада лица. Иако је поворка кретала мирно, поздрављајући изборну победу комуниста, испред Калемегдана полиција је јурнула са коњима на чело поворке. Тај неочекивани напад полиције на мирне манифестанте није успео да разбије поворку, али је изазвао револт манифестаната. Поворка је прошла поред Калемегдана и Карађорђевог улицом и зауставила се на великом тргу испред железничке станице. Овде је манифестација завршена говорима Филипа Филиповића и Павла Павловића. Учесници манифестација, опијени радошћу и победом, разишли су се потом мирно, спремни да на позив пођу у нове борбе и победе радничке класе. Узнемирани буржоаски кругови дискутовали су међу собом да ли ће комунисти преузети или не власт у београдској општини, да ли ће комунистички одборници положити законом прописану заклетву, чинећи и многе друге претпоставке и нагађања о последицама комунистичке изборне победе, која је буржоаске кругове изненадила, а и уплашила.

Прва седница новоизабраног општинског одбора на челу са комунистима

Три дана после избора, 25 августа 1920 године, новоизабрани општински одборници имали су да ступе на дужност. За тај дан по подне дотадашњи потпретседник општине Данило Живаљевић заказао је седницу новоизабраног општинског одбора. На овој седници нови одборници имали су да положи заклетву и да се изврши примо-предаја између старе и нове општинске управе. Седница је одржана у општинској згради у улици Узун Мирковој број 1.

Комунистички одборници, на челу са новим претседником општине Филипом Филиповићем дошли су колективно

на ову седницу. Пред општинском зградом, у ходницима зграде и на галеријама у сали дочекала их је и поздравила велика маса грађана, већином радника. Отварајући седницу дотадашњи потпретседник општинске управе Данило Живаљевић објавио је резултате избора и прочитао састав нове општинске управе и нових одборника. Потом је позвао нове одборнике да приступе полагању заклетве. Пре полагања заклетве комунистички одборник Павле Павловић, у име свих комунистичких одборника, дао је следећу изјаву:

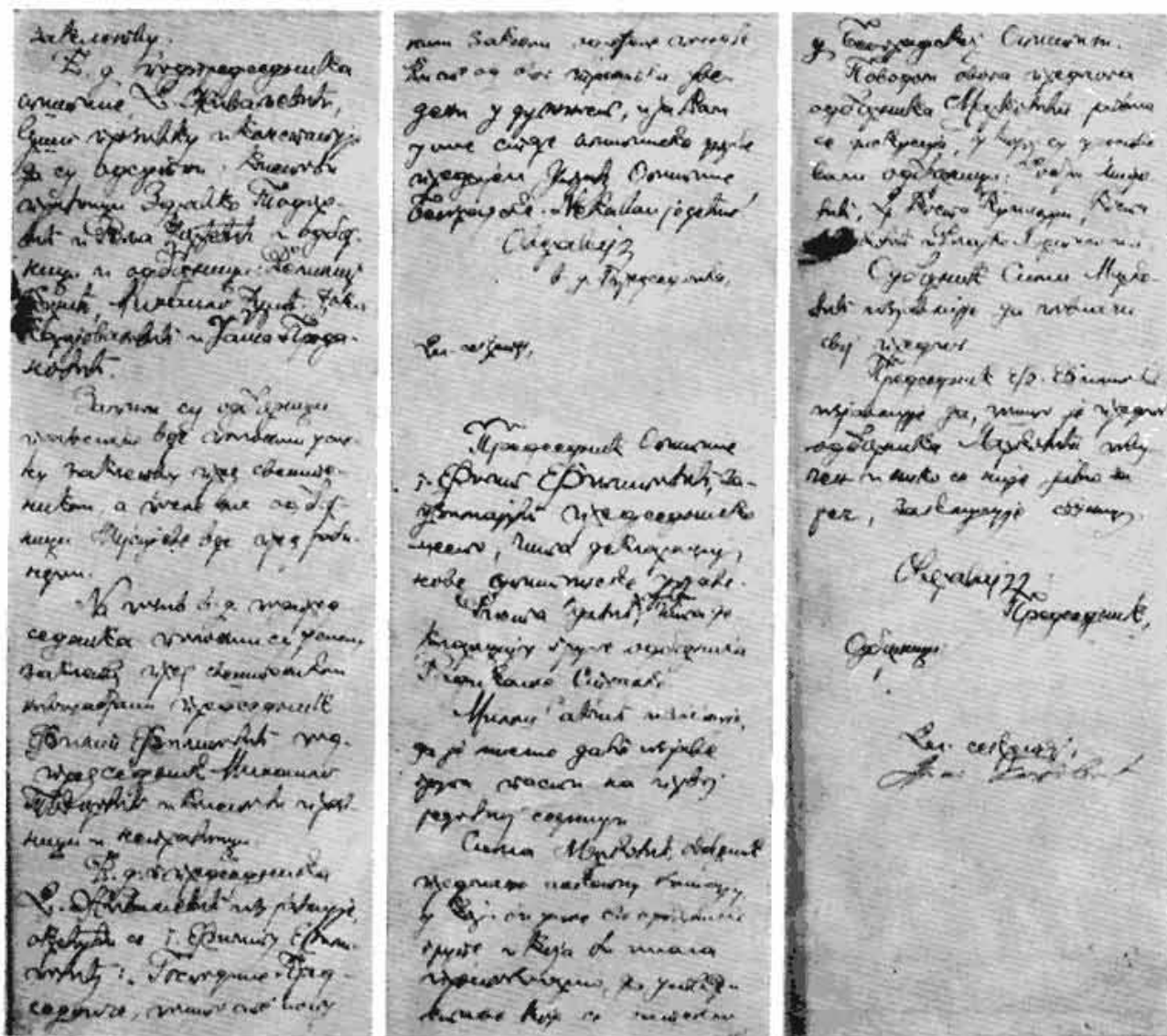
„Наше комунистичко гледиште на полагање заклетве врло добро је познато. Али, позвани да у интересу широких слојева радног народа Београда примимо општинску управу, ми приступамо полагању законом прописане заклетве“.

После ове изјаве сви присутни одборници и општински часници положили су заклетву. Претседавајући Данило Живаљевић констатовао је да су извршене све законом прописане формалности и позвао је новог претседника да преузме дужност. Примајући дужност претседника, Филип Филиповић дао је у име нове општинске управе следећу изјаву:

„Примајући дужност претседника, слободан сам пре свега у име Општинске управе, коју представљам, изјавити ово:

Крај свију тешкоћа које пред нама предстоје и којих смо свесни, тешкоћа које долазе не само од огромности задатака, које треба извршити и неповољних услова у Општини и у земљи уопште, но и због непотпуне самоуправе, коју данашњи закони дају Општини, ми примамо Општинску Управу у своје руке. Примамо је у интересу сиромашног београдског становништва, за које смо се увек борили и које ће за нас увек стајати на првом месту. Широки слојеви радног народа ове вароши имају данас, — под владом страховите скупће и свију невоља нагомиланих ратом — више него икад потребе за широким, солидним и стварном помоћи и старањем од стране Општине. Ту потпору у њиховој борби са тешким усло-

Сл. 6а — Наставак и крај записника са ванредне седнице Одбора општине Београдске, одржане 25 августа 1920 године, на којој је нова комунистичка управа положила заклетву и преузела управу (сл. 6).

системом државне и општинске управе урадити може.

С тим речима другови и грађани одборници, ја поздрављам овај наш први састанак и молим вас да са пуном вољом и енергијом предузмете дужности, које вам припадају.“

После овога говора претседника Филиповића, радикалски одборник Риста Одавић дао је изјаву у име радикалске одборничке групе, изразивши сумње радикала у законитост избора комунистичке општинске управе, што, по ми-

шљењу радикала, треба надлежни тек да оцене.¹⁰ У име одборника демократске странке кратку изјаву је дао одборник Милош Савчић, са чиме је прва седница новог општинског одбора била завршена. Договорено је да чланови нове општинске управе сутрадан пре подне у 8 часова дођу у Општину и да тога дана изврше стварни пријем општинске управе од дотадашњих часника. Међутим, ова примопредаја није никада извршена, јер је режим већ био одлучио да ово спречи бруталном силом.

Полициско насиље над законом општинском управом

Када су ујутро 26 августа чланови нове општинске управе дошли да преузму дужност нашли су се пред општинском зградом, која је са свих страна била блокирана полицајцима и жандармима. Полиција их је зауставила и није им дозволила улаз у зграду. У зграду су пуштени само претседник Филиповић, потпретседник Тодоровић и кметови нове општинске управе. Осталим комунистичким одборницима полиција је саопштила да има наређење Управе Вароши да у зграду пусти само старе одборнике и стару општинску управу, поред часника нове Управе.

У згради, која је исто тако била запоседнута жандармеријом, чланове комунистичке управе сачекао је управник Управе Вароши и шеф београдске полиције Манојло Лазаревић, који им је саопштио одлуку министра унутрашњих дела Милорада Драшковића о суспензији новоизабране општинске управе. У акту о суспензији стајало је да се нова општинска управа не уводи у дужност, пошто није положила заклетву онако како закон прописује, јер је, одборник Павле Павловић дао изјаву пре полагања заклетве која се сматра као ограђивање комуниста од ње, то јест што се тако положена заклетва, по оцени министра унутрашњих дела, не може сматрати као безусловна заклетва какву закон тражи.

Комунистички претставници, изненађени овим поступком, нису у први мах знали да ли да приме и потпишу акт о суспензији или не. Полиција им није дозвољавала ни да изађу из зграде, нити да се телефоном посаветују са осталим друговима из Централног партиског већа. После краћег међусобног консултовања они су примили и потписали одлуку о суспензији, уверени да ће та одлука као потпуно незаконита морати по жалби да буде поништена.

Одмах иза тога, истог дана, једна делегација комунистичких одборника отишла је код министра Драшковића да тражи ближе објашњење о томе шта

га је руководило да донесе очигледно незаконит акт. Драшковић им је том приликом рекао:

„После изјаве коју је дао г. Павле Павловић пре заклетве, ја сматрам да ви нисте положили заклетву, па према томе, нисте ни примили општинску управу. Зато сам ја, као прва надзорна власт, одмах донео одлуку у томе смислу. Вама остаје право жалбе Државном Савету“.

Када га је делегација упозорила да ће његову одлуку, као акт безакоња, Државни савет сигурно поништити, Драшковић је цинично одговорио:

„Господо, мислим да је најбоље да ништа не предузимате. Сматрам да сте довољно паметни да вам буде јасно да док у овој земљи постоји монархија и буржоаска власт, да у тој и таквој земљи комунисти не могу држати у рукама престоничку општину. Вама је, надам се, јасно шта значи престоничка општина у једној земљи. Према томе, све оно што ви покушате неће имати успеха“.

Када је један од чланова делегације покушао да с правне стране докажује незаконитост одлуке, Драшковић је дрско реаговао:

„Оставите ви, господине, те правничке опсервације, то ништа не вреди. Овде се поставља питање: ми или ви. Ми овога момента сматрамо да смо јачи од вас и ту вам нећемо ни педља уступити. Ми не желимо проливање крви, а верујем ни ви, али ми смо и на то спремни ако се покаже да је потребно“.¹¹

Тиме је разговор са министром Драшковићем био завршен. Тиме је истовремено постало потпуно јасно да су буржоаски властодршци били чврсто одлучени да по сваку цену онемогуће комунистима преузимање власти у општинској управи главног града државе. Проценивши сасвим добро снаге и слабости тадашњег партиског руководства, они су успели да то спроведу на један доста јефтин и једноставан начин, да спрече улазак комуниста у општину и да општинску управу и даље задрже у својим рукама.¹²

Полициско насиље над законито изабраном општинском управом наишло

је на осуду широке јавности и у Београду и у читавој земљи. *Радничке новине* и остала радничка штампа најоштрије су осуђивале реакционаран и правно неодржив акт министра полиције, указујући да је влада постала рушилац сопствених закона, да их она гази и врши насиље. И добар део грађанске штампе није могао а да не призна да је акт министра Драшковића био нелегалан. *Политика* је у броју од 28 августа 1920 године писала: „Министар унутрашњих дела примио је на себе једну тешку одговорност. Спречивши улазак комунистичке управе у општину, он је повредио један позитиван закон (мисли се на закон о општинама — прим. М. К.) и уз то, можда, учинио једну тешку политичку погрешку. Закон је повређен, јер су комунисти испунили све формалности које закон тражи. Њихова је заклетва пуноважна и никаква је ограда пре ње или после ње не може законски обеснажити...“.

Највеће огорчење било је у масама радних људи Београда. Оне су се у

први мах нашле потиштене и збуњене, али је убрзо дошло до експлозије њиховог револта због бруталног гажења законских права радничке класе и Комунистичке партије и насилног одузимања велике победе коју је београдски пролетаријат на изборима извојевао. Револт и протести пролетаријата дошли су до изражаја на бројним масовним зборовима и митинзима, који су организовано или спонтано, одржавани у читавом граду. Али све то није помогло. Пролетаријат тада није успео да своју велику победу од 22 августа доведе до краја. Догађаји после ових избора разбили су све илузије о законитости буржоаског покрета. Ови догађаји били су једно искуство више у борби са буржоазијом и доказ да се та борба може добити само ако се она води до краја, до коначне победе. Успех на изборима 22 августа 1920 године остао је, и поред тога што није доведен до краја, као светла епизода у историји борбе београдског пролетаријата и радничке класе Југославије.

НАПОМЕНЕ

¹ Подаци о ценама 1914 године и наглом порасту цена основних животних намирница и осталих свакодневних потреба у току 1919 и 1920 године, као и подаци о кретању надница запослених радника у то време, узети су из једне анкете коју је 1920 године спровео Савез грађевинских радника. Ова анкета објављена је у *Радничким новинама* у броју од 23 маја 1920 године.

² Орган радикалне странке *Самоуправа* од 30 јула 1920 г

³ Одлука о узимању у општинске руке набавке, прераде и продаје хлеба и меса у целини је гласила: „Поводом штрајка сопственика месарских радњи са тежњом да повећају цене меса, и наглог поскупљивања хлеба у Београду — општински одбор одлучује:

1) да од сада општина сву стоку потребну за довољно снабдевање грађанства месом набавља непосредно од произвођача, које је у својој сопственој режији и тако исто продаје грађанству непосредно у својим месарницама;

2) да своје магацине снабде потребном количином брашна за исхрану целокупног становништва све до нове жетве; да ово брашно издаје грађанству у одређеним и подједнаким количинама у виду хлеба или непосредно као брашно, тако да се потпуно онемогући свака спекулација појединаца или произвођача хлеба.

3) да општина све ове потребе издаје грађанству без икакве зараде за варошку апровизацију“.

⁴ Подаци узети из чланка „Буџет Београда за 1920 годину“, *Радничке новине* бр. 189 од 10 августа 1920 године, стр. 1.

⁵ О несавесном газдовању у општини писала је нарочито радничка штампа. У *Радничким новинама* бр. 188 од 8 августа 1920 године на стр. 2 објављен је чланак под насловом „Како се упропашћује општина“, у коме је, поред осталог, писало:

„Да је општина као класна установа не само последња пандурска установа у данашњој капиталистичкој држави него да је она и установа у којој разни главати и трбушати бирократи несметано и без ичије контроле шпекулишу са општинским добром, безумно расипају народни новац, злоупотребљавају власт и поверење народа — о томе да смо ми, комунисти, увек, стално и нарочито писали, и доказима потврђивали што, ево, и сада чинимо.

Овај материјал, кога у овоме чланку износимо, само је увод и бледа слика од оног огромног материјала кога смо прикупили и који ће, после ове публикације, бити такође благовремено предат јавности да се види: Како се упропашћује општина.

Док гладне удовице, сирочад и беспослени радници бивају одбијани од најмање и најнужније помоћи, дотле се крупним бирократима — чиновницима не само даје капом и шаком, него се просто измишљају некакве заслуге и плаћају трогодишње замишљености!

Да је све ово апсолутно тачно, — а што би пролетаријат и све радне класе требало добро да упамте, — нека послужи ово неколико аутентичних података. Тако је исплаћено по буџетским партијама: 17—1, државна месна контрола за рачуноводство, чиновнику Шарчевићу по 4.000 динара годишње; за три године 12.000 динара;

П.Б. 25/18 додатак управнику Водовода за обилажење мреже водоводне по Белим Водама, по 2.000 динара годишње; за три године 6.000 динара.

П. Б. 26/16, канализациони отсек, инжењерима за рад на терену, њих 4 по броју, по 2.500 динара годишње, што чини за три године суму од 30.000 динара.

Даље, за 14 инжењера накнадно одобрена од општинског суда исплата у суми од 66.000 динара. Затим, главном благајнику Магдићу, Суд општински одобрио је исплату по 100 динара месечно на забројавање, за три године чини 3.600 динара. Још, Суд је одобрио, да се исплати трогодишњи хонорар уреднику *Општинских новина*, и ту је, без сваке сумње, дато преко десетак хиљадица. Дакле, као што се види, само за побројане случајеве исплаћено је то јест бачено је из општинске касе преко 120.000 динара.

Не би било рђаво, када буржоаске партије буду позивале сиромашне радне масе београдског становништва и тражиле њихово поверење за 22 август, дан општинских избора, да их јавно упитају: где је био г. Шарчевић да врши контролу над општинским рачуноводством за три године, кад није Општина ни постојала? Зашто му је и на основу чега плаћено 12.000 динара?

Затим, где је Управник Водовода био за те три године, када му се даје додатак у суми 6.000 динара за обилажење Белих Вода.

Даље, на коме су „терену радили“ ти инжењери, када су примили „теренски додатак“; па онда где је благајник Магдић могао бити забројаван, кад није ни био општински благајник, већ је држао у Швајцарској фабрику бонбона? Па, онда, где су уређиване *Општинске новине*, кад је за то њихово уређивање трогодишњи хонорар исплаћен?

Да, где је све то и зашто је општински новац тако неурачунљиво бацан у мутну Марицу? Одговорите нам, господо пљашкаши, на ово питање. Али, ако ви мислите својим ћутањем да скренете пажњу гласача на другу за вас повољ-

нију страну, будите уверени да ће Комунистичка партија, као једина и искрена заштитница свих незадовољних и незаштићених сиромашних радних маса — водити о томе строго рачуна“.

⁶ Подаци о висини кирија узети су из *Радничких новина* бр. 78 из 1920 године.

⁷ „Руководна начела у општинским изборима“ донета су на бази „платформе Конгреса Уједињења и опште политике Треће Интернационале“ — како је то речено у самом акту Извршног одбора централног Партиског већа. „Руководна начела била су достављена свим Покрајинским извршним одборима и месним организацијама СРПЈ (комуниста), а објављена су и у *Радничким новинама* бр. 4 од 20 јануара 1920 године.

О поступку кандидовања за општинске изборе у „Руководним начелима“ је речено:

„Партија може сматрати као своје само оне листе које истакну и за које партиским изборним програмом буду агитовале њене организације. Где нема организације не може бити ни партиских кандидатских листа: за такве листе, ако их буде било, Партија не носи никакву одговорност. Кандидати на партиским листама могу бити само познати чланови наше Партије који су својим досадашњим радом у нашим синдикалним и партиским организацијама доказали да наш програм разумеју и да су вољни и способни да се за његово остварење боре. Они су у сваком случају само органи Партије која њиховим мандатима у потпуности располаже. Ни у ком случају не могу се правити изборни споразуми са буржоаским партијама, нити се чланови Партије смеју кандидовати на туђим листама, нити се нечланови Партије смеју примити на наше листе“.

У „Руководним начелима“ биле су прокламоване и основне смернице општинске политике (комунални програм СРПЈ (комуниста), као и тадашње гледање комуниста на општинску самоуправу и њену будућу организацију. У овом акту у посебним поглављима, били су изложени и основни задаци комуниста у будућим радничким комунама у свим областима друштвене активности (комунална привреда, организовање народне исхране, старање за станове, хигијенске и санитарне дужности, социјалне дужности, просветне дужности, финансијски извори).

У закључку „Руководних начела“ Извршни одбор Партиског већа позива све организације и чланове Партије да на тим принципима развију изборну борбу, наглашавајући да ће, на основу искуства у овим изборима, одлуком Конгреса бити створен партиски комунални програм.

⁸ О фалсификовању бирачких спискова на Чукарици у бр. 203 *Радничких новина* од 26 августа 1920 год. писало је следеће:

„Стара општинска управа постарала се да највећи број комуниста искључи из азбучног гласачког списка, не обазирајући се на њихова законска права. Од преко четири стотине гласача, они су

унели свега 180 гласача, како би могли онемогућити да овдашње радништво дође у општину и сазна њихова права дела“.

⁹ Чукарица 1920 год. није била у саставу града Београда, већ је постојала као самостална општина. На општинским изборима од 22 августа 1920 г. на Чукарици су постојале две самосталне кандидатске листе: комунистичка листа и листа коалираних грађанских странака. На изборима је победила листа Комунистичке партије са 82 гласа, према 65 гласова колико је добила удружена грађанска листа.

Састав комунистичке општинске управе на Чукарици био је следећи:

Претседник Светислав Ивковић, учитељ;
Кметови: Михајло Николић, шупер и Сава Јаковљевић, ковач;

Одборници:

Гавра Челиковић, сапунџија; Лазар Слепчевић, магационер; Ђока Марић, берберин; Станко Лазић, обућар; Ђорђе Рабић, ковач; Димитрије Краус, шупер; Радивоје Премовић; Божидар Новаковић, бравар; Влада Орловић, алас; Милан Милојчић, лимар; Коста Ђукановић, кочијаш; Глиша Филиповић, кожар; Мартин Баки, обућар; Светислав Ђирковић, обућар; Михајло Стефановић, бравар; Светозар Филиповић, кожар; Јован Франк, зидар и Александар Бурда, бравар.

¹⁰ Из изјаве коју је на првој седници ново-

изабраног општинског одбора у име радикала дао Риста Одавић могло се одмах наслутити да се радикали, и поред потпуно чисте победе комуниста на изборима, нису помирили са тим да комунисти стварно преузму општину и да су они са „надлежним“ (а то је значило са полицијом) припремили атак на легално изабрану нову општинску управу. Тај део изјаве Р. Одавића гласио је:

„Стојећи непоколебљиво на гледишту законитости у овој земљи ми остављамо надлежнима да оцене да ли је законит избор нове управе и нове већине“. (подвукао М. К.)

¹¹ Подаци о разговору министра унутрашњих дела Милорада Драшковића и комунистичке делегације, који су вођени непосредно после уручења акта о суспензији нове општинске управе, узети су из *Радничких новина* бр. 204 од 27 августа 1920 године и из сећања Владимира Мирића, комунистичког одборника и кмета комунистичке општинске управе изабране 1920 године.

¹² Суспензијом општинске управе која је изабрана 22 августа, послове општинске управе наставила је да врши све до 3 септембра 1920 год. стара општинска управа. Тога дана изабрана је привремена општинска управа са радикалским претседником Ђоком Карајовићем на челу. Комунистички одборници нису учествовали на овој седници.

Сл. 7 — Нова зграда Народног одбора града Београда на Булевару Револуције.

LA VICTOIRE DES COMMUNISTES AUX ÉLECTIONS MUNICIPALES DE BELGRADE EN 1920

M. KOVAČEVIĆ

C'est le 22 août 1920 qu'eurent lieu les premières élections municipales d'après la guerre dans la plus grande partie de la Yougoslavie qui venait d'être formée. A Belgrade, ainsi que dans de nombreux autres centres, ces élections furent marquées par une importante victoire du Parti Communiste, lui-même créé une année plus tôt au Congrès de l'Unification (avril 1919 à Belgrade). Cette victoire dans la capitale du nouvel Etat marque certainement le plus grand succès.

Belgrade, comme tout le reste du pays, vivait alors dans des conditions économiques, sociales et politiques particulièrement pénibles. Cette ville, qui à la veille de la Première Guerre Mondiale avait 70.000 habitants, dépassait les 150.000 en 1920. Les suites de la guerre se sentaient encore dans toutes les parties de la ville. Le chômage, des salaires très bas, des prix élevés, des spéculations et l'état chaotique du ravitaillement de la ville, des loyers fantastiquement élevés et la crise du logement, la situation pénible des invalides et des autres victimes de la guerre, tout ceci témoignait de l'insouciance du gouvernement, de l'administration municipale et des partis bourgeois à l'égard des problèmes brûlants de la vie quotidienne de la ville. Seul le Parti Communiste, qui avait des organisations dans toutes les parties de la ville sut mener une lutte opiniâtre contre cet état de choses. Lui seul de toutes les organisations politiques avait un programme communal bien défini et dont la réalisation devait mener à une amélioration des conditions de vie et de la situation sociale des habitants.

Telles sont les conditions dans lesquelles eurent lieu les élections municipales du 22 août 1920. Le Parti Communiste présenta sa liste indépendante avec, en tête, le secrétaire du Parti, Filip Filipović. Il eut à affronter une dure lutte non seulement avec les partis bourgeois qui prenaient part aux élections, mais aussi avec tout l'appareil gouvernemental et municipal de l'époque. Dans la campagne pré-électorale déjà on pouvait se rendre comte du grand enthousiasme nour-

nie par les électeurs envers les communistes. C'est pourquoi bourgeoisie mit en mouvement son propre appareil en appliquant le mieux ses machinations bien connues: faux états des électeurs, menaces, poursuites, achat de voix, détournement de voix, etc...

Tous les efforts du régime en vue d'empêcher la victoire communiste furent vains cependant. Les communistes obtinrent à ces élections 3.628 voix, ce qui leur faisait attribuer 35 des 60 sièges au Conseil Municipal de Belgrade. En tant que groupe majoritaire, ils avaient le droit de former à leur manière l'administration communale. C'est avec un grand enthousiasme que le prolétariat belgradois et les autres habitants apprirent ces résultats et plus de 30.000 manifestants parcoururent les rues de la ville pour saluer cette victoire des communistes. Les tentatives de la police en vue de les arrêter n'eurent aucun effet.

Le 25 août 1920 eut lieu la première réunion du nouveau Conseil Municipal. Avant de prêter serment, un élu communiste fit, au nom de ses camarades, la déclaration suivante: «Notre point de vue communiste sur ce serment vous est bien connu. Mais, appelés à recevoir, dans l'intérêt des masses travailleuses de Belgrade, l'administration communale, nous acceptons de prêter ce serment ordonné par la loi.» Après la prestation du serment, dirigeant la séance, le nouveau président Filip Filipović s'adressa aux conseillers et leur communiqua que les communistes prendraient en main l'administration communale, malgré toutes les difficultés aussi bien dans la ville que dans le reste du pays. «Nous la prendrons, dit-il, dans l'intérêt de la pauvre population belgradoise pour laquelle nous avons toujours lutté et qui, pour nous, sera toujours au premier rang. Les besoins de larges couches de la population et les tâches qui nous attendent, vous les connaissez. Vous connaissez aussi notre programme communal que nous réaliserons sans hésitation et sans écart. Mais ces besoins, ces tâches et ce programme seront présentés dans une déclaration le jour où

nous aurons pris en main effectivement toutes les fonctions.»

Ces mots terminèrent la première réunion du nouveau Conseil Municipal. Il fut entendu que la séance suivante aurait lieu le lendemain à 8 heures à la Mairie et que les fonctions seraient distribuées. Cependant elles ne le furent pas, le gouvernement ayant, par l'intermédiaire du Ministre de l'Intérieur, Milorad Drašković, l'auteur de la fameuse «Proclamation», réussi à empêcher les communistes de prendre le pouvoir dans la commune de Belgrade. En effet, lorsque leurs conseillers vinrent le lendemain, ils trouvèrent la mairie entourée de gendarmes qui les empêchèrent d'entrer. Finalement Filip Filipović put y entrer avec les conseillers. Il y était attendu par le préfet de police, Manojlo Lazarević, qui, en présence des conseillers, communiqua la suspension de la nouvelle administration communiste. Dans cet acte il était dit: «La nouvelle Administration n'entrera pas en fonctions parce qu'elle n'a pas prêté serment en conformité avec la loi, le conseiller Pavle Pavlović ayant fait une déclaration au moment de la prestation qui est considérée comme une abstention communiste...»

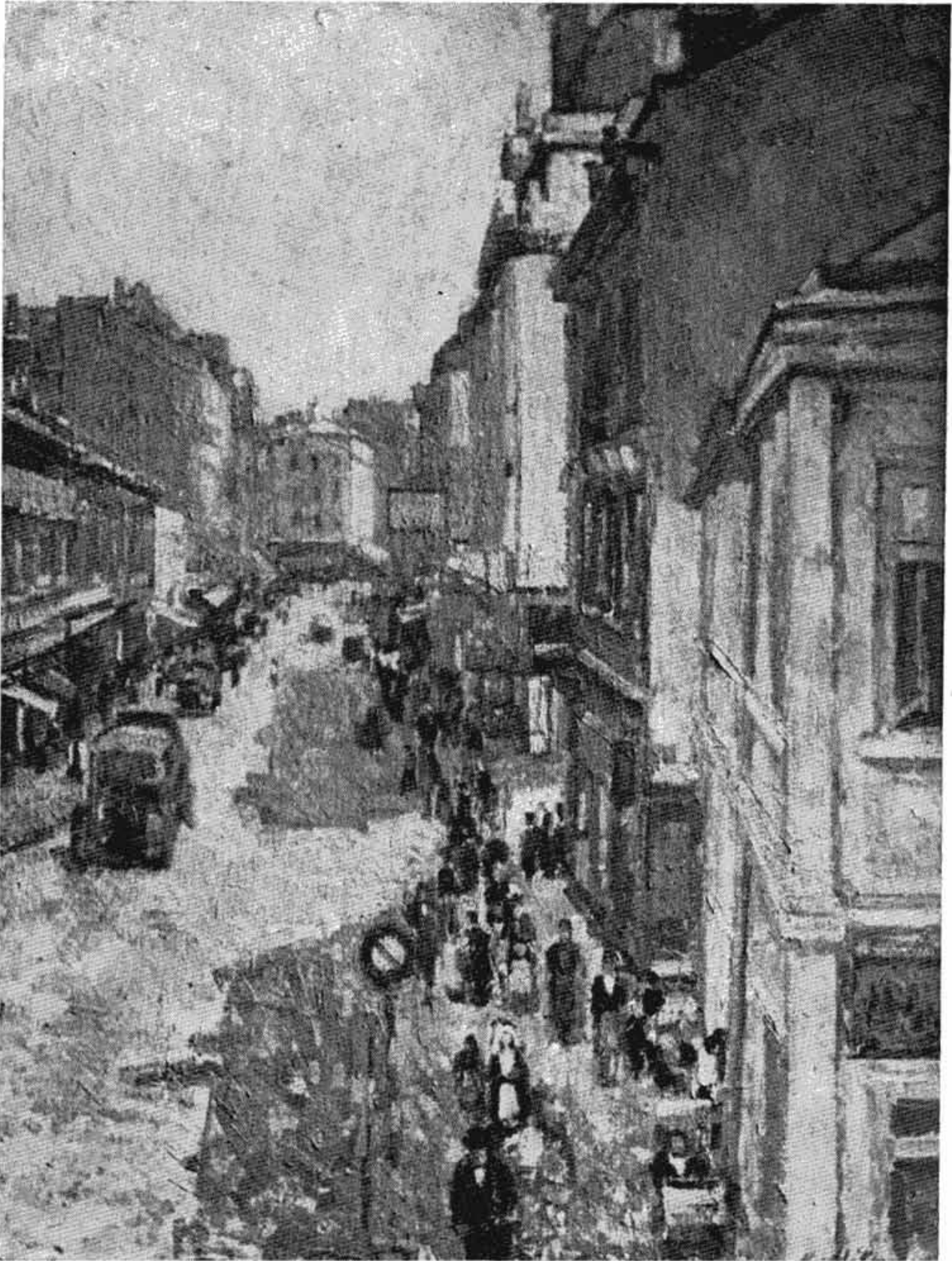
Toutes les protestations des conseillers communistes et le rapport auprès des organismes compétents prouvant que cette suspension était un acte illégal et une brutale violence restèrent sans écho auprès des autorités bourgeoises, qui étaient bien décidées à empêcher à tout prix les communistes de prendre le pouvoir dans la capitale. Se rendant compte des qualités et des défauts de la direction d'alors du parti, la police n'avait pas hésité à se charger d'un acte aussi illégal. C'est d'ailleurs ce que dit Drašković lui-même en répondant à une délégation de protestataires communistes: «Laissez de côté, Messieurs, ces observations de

juristes. Cela ne vous mène à rien. La question est la suivante: ou vous ou nous. En ce moment nous estimons que nous sommes plus forts que vous et nous ne vous céderons pas d'une semelle...»

Rien n'y aida, même pas les protestations massives et les conférences de protestation qui eurent lieu dans la ville après cet acte de la police. Les masses ouvrières de Belgrade étaient irrités, mais aussi déçues de se voir toujours à mi-chemin, et surtout de voir leur grande victoire rester sans suite. C'était là une expérience de plus dans la lutte avec la bourgeoisie, couronnée finalement par la chute de celle-ci et la prise du pouvoir par la classe ouvrière.

Illustrations dans le texte:

- Fig. 1 — Filip Filipović, premier secrétaire du Parti Communiste de Yougoslavie, président du Conseil Municipal de Belgrade en 1920.
- Fig. 2 — Fac-similé de la première page de *Radničke novine*. Principes dirigeants pour les élections municipales de 1920, publiés par le Comité Exécutif Central du Parti Socialiste Ouvrier de Yougoslavie (communiste).
- Fig. 3 — L'édifice du Comité populaire de la ville de Belgrade, vers la fin du XIX siècle, avant la restauration.
- Fig. 4 — L'édifice du Comité populaire de la ville de Belgrade, aujourd'hui.
- Fig. 5 — Fac-similé de l'article sur la négligence dans la conduite des affaires à Belgrade, *Radničke novine* № 189 du 10 août 1920.
- Fig. 6 — Fac-similé du procès-verbal de la séance extraordinaire du Comité Municipal, tenu le 25 août 1920, à laquelle le nouveau comité communiste prêta le serment et reprit en ses mains l'administration.
- Fig. 7 — Nouveau bâtiment du Comité populaire de la ville de Belgrade, Boulevard de la Révolution.

Мило Милуновић: Кнез Михаилова улица. — Milo Milunović: Rue Knez Mihailo à Belgrade.